

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Freedom and equality as necessary constituents of a liberal democratic state

Doomen, J.

Citation

Doomen, J. (2014, May 21). *Freedom and equality as necessary constituents of a liberal democratic state*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/25825>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/25825>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/25825> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Doomen, Jasper

Title: Freedom and equality as necessary constituents of a liberal democratic state

Issue Date: 2014-05-21

Vrijheid en gelijkheid als noodzakelijke bestanddelen van een liberaal-democratische staat

Samenvatting in het Nederlands

In dit onderzoek wordt gepoogd vast te stellen in hoeverre gelijkheid en vrijheid bestanddelen van een liberaal-democratische staat zijn. Deel 1 behandelt gelijkheid, terwijl vrijheid in deel 2 aan de orde komt. Aangezien het begrip ‘liberaal-democratische staat’ onderwerp van onderzoek is, lijkt het vanzelfsprekend dat vrijheid niet afwezig is, maar dit gegeven biedt geen antwoord op de vraag *in welke mate* vrijheid aan burgers moet worden toegestaan. Dit zal gedetailleerd worden onderzocht. Wat betreft gelijkheid: gelijke rechten, zoals het actief kiesrecht van iedere (volwassen) burger, worden algemeen aanvaard als integraal onderdeel van een liberaal-democratische staat, maar dit doet de vraag rijzen naar het *fundament* waarop dergelijke rechten zijn gebaseerd. Gelijke rechten zijn verdedigd op basis van diverse ethische perspectieven. Eerst wordt een aantal inleidende zaken behandeld, waarna in hoofdstukken 2 tot en met 5 de houdbaarheid van enkele belangrijke en representatieve theorieën wordt onderzocht.

Rawls’ theorie richt zich op rationaliteit als het doorslaggevende kenmerk om wezens als gelijken te beschouwen en ze gelijk te behandelen, maar hij slaagt er in niet om het belang van dit kenmerk aan te geven: het blijft onduidelijk of rationaliteit een ‘moreel’ kenmerk is. Het probleem met Dworkins stellingname, daarentegen, is de abstracte aard ervan: Dworkin baseert zijn uiteenzetting niet op rationaliteit als bijzonder kenmerk, maar zegt in plaats daarvan dat bepaalde wezens ‘intrinsiek waardevol’ zijn. In Katebs uiteenzetting staat ‘menselijke waardigheid’ in het middelpunt. Op het moment dat de basis voor menselijke waardigheid moet worden aangegeven, blijkt deze positie moeilijk houdbaar te zijn, voornamelijk omdat onduidelijk blijft welk kenmerk van mensen in het bijzonder een verklaring kan bieden voor de vermeende waardigheid. Het alternatief van Kant gaat niet gebukt onder dit probleem, aangezien redelijkheid – in een bijzondere zin – wat hem betreft het doorslaggevende kenmerk is. Het voornaamste probleem is hier dat het moeilijk is om in te zien hoe waardigheid zou kunnen worden afgeleid uit redelijkheid of uit het handelen op basis van de rede.

Het is, om deze en andere redenen, problematisch om vanuit een ethisch uitgangspunt een theorie te realiseren; in hoofdstuk 6 wordt dan ook een positie verdedigd die niet een dergelijk uitgangspunt hanteert. ‘Basale gelijkheid’ is in dit geval de cruciale notie. De werkelijke gelijkheid (bij benadering), die ik ‘feitelijke gelijkheid’ noem, is het uitgangspunt; dit wordt gespecificeerd door basale gelijkheid. Feitelijke gelijkheid kan in veel opzichten worden geconstateerd; basale gelijkheid is de soort feitelijke gelijkheid tussen twee of meer wezens die relevant wordt geacht. Zij zijn in een liberaal-democratische staat ook

SAMENVATTING IN HET NEDERLANDS

zelf degenen die dit vaststellen. Basale gelijkheid moet op haar beurt worden gespecificeerd. Rationaliteit, zo betoog ik, is het meest constructieve kenmerk om deze specificatie vorm te geven in een liberaal-democratische staat, waarbij ‘rationaliteit’ geen ‘morele’ connotatie heeft.

Deze positie leidt tot een realistisch alternatief voor de eerder besproken theorieën; dit alternatief biedt op twee wijzen voordelen. Enerzijds worden vage en problematische termen gemeden, waardoor de stellingname aan consistentie en houdbaarheid wint, terwijl deze anderzijds een solide fundament biedt om een van de wezenlijke kenmerken van een liberaal-democratische staat te onderkennen. Dit betekent dat formele gelijkheid, gemanifesteerd in politieke gelijkheid (geconcretiseerd door politieke vrijheden, zoals het actief kiesrecht en de vrijheid van meningsuiting) en wettelijke gelijkheid, die resulteert in gelijke behandeling (bijvoorbeeld de gelijke behandeling van werknemers door hun werkgevers), kan worden gerealiseerd zonder de noodzaak om een beroep te doen op ‘morele’ uitgangspunten die niet leiden tot een consistente verklaring en die evenmin op een universele instemming kunnen rekenen.

Deel 2 van het onderzoek betreft vrijheid. In hoofdstuk 7 worden enige algemene opmerkingen gemaakt, waarna in hoofdstuk 8 het belang van vrijheid wordt aangegeven. Op basis daarvan wordt duidelijk waarom het voor de liberaal-democratische staat als zodanig en voor individuele burgers zelf voordelig is om burgers zoveel mogelijk vrijheid te bieden. Zoals de frase ‘zoveel mogelijk’ echter aangeeft, is het van belang om de grenzen (zo die er zijn) van vrijheid zorgvuldig te bepalen. Aangezien deel 1 van het onderzoek het belang van (basale) gelijkheid benadrukt, lijkt het aantrekkelijk om deze te verbinden met vrijheid. De verdiensten en problemen van een dergelijke positie – Dworkins gedachten worden hier onderzocht – worden in hoofdstuk 9 aan het licht gebracht. Een alternatief voor deze positie wordt in hoofdstukken 10 en 11 geboden, waar een scheidslijn wordt verdedigd om vrijheid te beperken. Mills schadebeginsel biedt in dit geval een referentiekader; het negeerbeginsel, zoals het wordt genoemd, poogt de optimale uitkomst te vinden bij het afwegen van de diverse betrokken belangen.

Het voorafgaande doet de vraag rijzen of de liberaal-democratische staat een neutraal standpunt kan innemen en hoe deze zou moeten omgaan met degenen die bepaalde beginselen van een liberaal-democratische staat ontkennen, met name die welke in deel 1 van dit onderzoek worden verdedigd. Met andere woorden: hoe moet de staat zich verhouden tot de burgers die ontkennen dat mensen gelijk zijn, bijvoorbeeld op basis van raciale verschillen? Dit is de centrale kwestie die in hoofdstukken 12 tot en met 15 wordt onderzocht. Ik betoog dat het niet de taak van een liberaal-democratische staat is om te bepalen wat mensen zouden moeten denken, maar dat slechts gelijke *behandeling*, overeenkomstig datgene wat wordt aangevoerd in hoofdstukken 10 en 11, gegarandeerd moet worden. Dit houdt in dat het legitiem is om de uiterlijke handelingen van burgers te reguleren, terwijl het overige ongemoeid moet worden gelaten. Rawls’ en Habermas’ stellingnames worden kritisch onderzocht tegen deze achtergrond.

SAMENVATTING IN HET NEDERLANDS

Ten slotte wordt enige aandacht geschonken aan het onderwerp militante democratie. De vraag rijst of de liberaal-democratische staat ondergraven zou kunnen worden door haar eigen beginselen. Een meerderheid kan immers een wezenlijke wijziging doorvoeren en de huidige regeringsvorm inwisselen voor een regeringsvorm die onverenigbaar is met deze beginselen. Ik probeer deze kwestie net zo consistent te benaderen als de andere zaken die in dit onderzoek aan de orde komen.

